

IN PERSPECTIEF Over haar en gevoelswaarde

Menselijk of dierlijk haar als esthetisch (kunst)object kan gevoelens van walging of juist tederheid oproepen. Welke kunstenaar zou niet graag zo een intense reactie teweeg willen brengen? De reactie op menselijk of dierlijk haar illustreert hoe sterk dit verbonden is met een culturele achtergrond, herinneringen, associaties en diepe emoties.

Herkomst Kumasi, Ghana, Guinee-kust, voor 1998, olieverf op triplex, ca. 88 x 61,5 cm (collectie Tropenmuseum, Amsterdam).

In Afrika is haarverzorging een belangrijk sociaal gebeuren. Kappen is een ingewikkelde kunst die vaardigheid en fantasie vereist. De concurrentie tussen salons is groot, daarom wordt voor een klinkende naam gekozen en een reclamebord geeft aan welke exclusieve haarstijlen geknipt en gekapt kunnen worden. Men kan zich een *image* aanmeten zoals blijkt uit de kapsels *Leader* en *Managing Director*. Ook zijn kapsels genoemd naar bekende persoonlijkheden, zoals Kennedy, en de Beatles. De blockhead van Grace Jones is een stijlicoon geïnspireerd op stoere Afrikaanse kapsels. Met sommige kapsels

kan een boodschap worden overgebracht, zoals het Nigeriaanse Kohin-Sorogun-kapsel, wat letterlijk *turn your back to a jealous rival* betekent, of het meisjeskapsel *Boys, follow me*. Bij de afrolook uit de jaren zestig wordt het kroezende haar niet gladgestreken om op het blanke ideaalbeeld te lijken, maar wordt het in zijn natuurlijke staat gelaten. Deze stijl ontstond onder invloed van de Beweging voor Gelijke Burgerrechten waardoor de afrolook het politieke symbool werd van de onafhankelijkheidsstrijd.¹

Rouwsieraad

Het haar van een overleden geliefde wordt vaak verwerkt in een sieraad, een draagbare herinnering. Sieradenmaakster Francis Willemstijn interpreteerde het rouwsieraad opnieuw. Haar ontwerpen zijn geïnspireerd op de traditionele Nederlandse streeksieraden en verwijzen door de geknoopte en gevlochten haren naar het dagelijkse leven, zoals het touwknopen door de vissers en de herstelwerkzaamheden aan de netten. Willemstijns moderne vormgeving en precieze bewerking van het materiaal overstijgen elke nare associatie en heeft een verfijnde uitstraling.

Taxidermie

Dierlijk haar roept meestal gevoelens van tederheid op. Eigenaren van overleden huisdieren laten hun lieveling soms opzetten: 'Dan is hij nog een beetje bij me.' Maar opgezette dieren,

vooral huisdieren die niet in hun natuurlijke levende poses worden getoond, roepen bij veel mensen heftige gevoelens op. Kunstenaar Tinkebell werd op internetfora bedreigt nadat ze van haar geëuthanaseerde kat een tasje had gemaakt.

In de Victoriaanse tijd was het publiek gek op tableaux van beesten, bijvoorbeeld een kitscherige Tea Party met zestien opgezette katjes. De moderne uitingen van taxidermie, de kunst van het opzetten van dieren, door kunstenaars zijn empathische en kritische reflecties op de verwoesting van de natuur door de mens. Opvallend genoeg werken hoofdzakelijk vrouwelijke kunstenaars met taxidermie. Zij hebben het oude ambacht met toewijding overgenomen en het 'mannelijke' idee van de jachttrofee, de *trophy kill* (de lustvolle overwinning van de mens op het dier) veranderd in een verhalende, kritische kunstvorm.

Werken als *Ophelia* van Afke Golsteijn, van het kunstenaarsduo Idiots, zijn perfect geconserveerde beesten met een menselijke attitude, terwijl de preparaten toch duidelijk beest blijven. Juist deze dubbele lading maakt de sculpturen zo fascinerend.²

De pionier en inspirator voor taxidermie in de hedendaagse beeldende kunst is Emily Mayer uit Engeland. Zij werkte voor Damien Hirst en heeft een baanbrekende nieuwe techniek ontwikkeld, *erosion moulding*, die zeer geschikt is voor het opzetten van kleine huis- en knaagdieren. Alle organische delen van het beest,

behalve het haar, worden verwijderd. Met behulp van kunststof mallen blijft een exacte replica van het dier over met het oorspronkelijke haar. Mayer wijst de taxidermie met vermenselijkende elementen af. Haar beesten zijn als slapende, rustende en zelfs dode beesten neergezet. Het zijn aabare herinneringen.

De kracht van haar

Een mooi bos met haar is verleidelijk, één haar in je soep is weerzinwekkend. De Finse Mira Minn (1988) onderzoekt deze ambivalentie. Zij verzamelt haar van levende mensen, spint het tot fijne draden en maakt er objecten van zoals een gehaakt diadeem of een fijnmazige kraag, gemaakt in traditionele kantklostechniek. Elk object vertelt het verhaal van de donateurs. 'Twee van mijn huisgenoten waren verliefd op dezelfde jongen. Zij gingen elkaar uit de weg. Ik heb hun haar – licht en donker van kleur – met elkaar verweven in een object.' Minns werk refereert aan haar als symbool voor jeugd, erotiek of mannelijke kracht. In het sprookje van Rapunzel is de lange vlecht van het meisje de bron van eeuwige jeugd voor de boze stiefmoeder – zo lang als het blijft groeien! In het het bijbelse verhaal van Samson verliest de held zijn bovenmenselijke krachten als de Filistijnse Delila zeven lokken van zijn haar laat afknippen. Het afscheren van haar is een agressieve en provocerende daad die als straf of juist als statement wordt gebruikt. Haar is een verbaazingwekkend betekenisvol, alledaags en universeel verschijnsel: 25 haren per vierkante centimeter huid en op de hoofdhuid oneindig veel meer of juist geen één. Haar heeft donkere en vrolijke kanten.

Tekst: Monika Auch

Afke Golsteijn, *Ophelia*, 2005, taxidermie, keramiek, glas (collectie Nasjonalmuseet, Oslo).

Mira Minn, *Kraag* (foto: Monika Auch).

Francis Willemstijn, *Collier Haar*, 2008, haar, git, glas, zilver (collectie CODA Museum, Apeldoorn, foto: Francis Willemstijn).

Emily Mayer, *Bertie Foxhound, taxidermie* (foto: Emily Mayer).

Bronnen

R. Polinquin, *The Breathless Zoo*, Penn State University Press, 2012.

Prince Claus Fund Journal #10a, *The future is handmade*. Y. le Fur, L.de Courcel, S. Martin, *Cheveux chéris: Frivolités et trophées*, Coeditions Quai, 2012.

Noten

¹ <http://collectie.wereldculturen.nl>

² Auch, M. kM 82, 'Postmoderne taxidermie'.